

*Н. В. Просяник,
аспірант кафедри макроекономіки та державного управління,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана"*

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ВПЛИВУ ВИТРАТ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МІСТА

*N. Prosyanyk,
Post-graduate Student, Kyiv National Economic University named by Vadym Hetman*

STATISTICAL ESTIMATION OF INFLUENCE COSTS OF URBAN ECONOMY ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE CITY

У статті досліджено ключові фактори, що впливають на розвиток міського господарства. Автором здійснено характеристику основних складових комплексу витрат міського господарства, зокрема базових та похідних. Також обґрунтовано залежність рівня соціально-економічного розвитку міста від обсягу фінансування витрат міського господарства за рахунок коштів міського бюджету. Проаналізовано основні фінансово-бюджетні та соціально-економічні показники розвитку п'яти міст України з різним територіальним розміщенням та державним значенням. Для оцінки фінансово-бюджетного та соціально-економічного розвитку міст України автором використано метод Паттерн, в основі якого лежить принцип ранжування адміністративно-територіальних одиниць за рівнем їх фінансово-бюджетного та соціально-економічного розвитку. Крім того, автором сформовано та запропоновано механізм удосконалення управління обмеженими фінансовими ресурсами міста.

In the article the key factors that influencing to the development of the urban economy are examined. The author made the description of the main components of the complex municipal spending, including basic and derivatives. Also the dependence of the level of socio-economic development from the funding costs of urban economy at the expense of the city budget are analyzed. The basic financial and budgetary and socio-economic indicators of the five cities of Ukraine with the different spatial location and public value are analyzed. The author used the Pattern method for evaluation of fiscal and socio-economic development of Ukraine. This method is based on the principle of ranking the administrative units according to their level of fiscal and socio-economic development. In addition, the author formed and proposed a mechanism of improving the management of limited financial resources.

Ключові слова: витрати, місто, міське господарство, міський бюджет, соціально-економічний розвиток, метод Паттерн.

Key words: charges, city, city budget, urban economy, social-economic level of development, Pattern method.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку суспільства міста мають фундаментальне значення для розвитку регіонів та країни в цілому, оскільки саме тут проживає більшість населення та створюється переважна частка валового внутрішнього продукту.

Сутнісною ознакою будь-якого міста є наявність міського господарства, від ефективного функціонування якого залежить соціально-економічний розвиток міста та регіону, що сьогодні відзначаються значною галузевою, територіальною та функціональною диференціацією.

Ключовими чинником розвитку міста та його господарства є достатній рівень їх фінансування, в тому числі і за рахунок коштів міського бюджету. Саме завдяки бюджетним коштам досягаються такі цілі соціально-економічного розвитку, як збільшення доходів населення, покращення міського благоустрою, поліпшення освіти та збагачення культурного життя міського населення тощо. Однак для досягнення вказаних цілей необхідно здійснювати ефективне управління витратами міського господарства, беручи до уваги той факт, що фінансові, трудові та інші ресурси міста є дуже обмеженими. Наслідком цього є об'єктивна потреба у комплексному підході при управлінні витратами міського господарства як однієї з умов забезпечення соціально-економічного розвитку міста та регіону в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питанню соціально-економічного розвитку міста та його чинникам приділили свої праці багато відомих зарубіжних та вітчизняних науковців. Серед них П. Кругман, Р. Парк, Б. Робсон, Д. Сакс, В. Бабаєв, О. Бойко-Бойчук, О. Щербаківа, С. Саханенко, В. Протас, Б. Данилишин та багато інших [1; 2; 4]. Разом з тим, вирішення проблеми ефективного управління фінансовими витратами міського господарства з метою покращення соціально-економічного розвитку міста набуло особливої актуальності сьогодні і тому потребує детальнішого вивчення.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення взаємозв'язку між обсягом фінансування витрат міського господарства за рахунок коштів міського бюджету та рівнем соціально-економічного розвитку міста.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Міське господарство — це складна сукупність всіх установ, організацій, служб, інженерних споруд і мереж, що розташовані на території міста і міської агломерації та забезпечують життєдіяльність його населення. Сюди відносять: транспортне та дорожнє господарство, промислові підприємства, житлово-комунальне господарство, соціаль-

Таблиця 1. Аналіз основних фінансово-бюджетних показників у містах України за 2011 рік

Місто	Чисельність населення, (тис. чол.)	Рівень виконання зобов'язань по частоті обсягу витрат на рік. (%)	Обсяг податків міського бюджету на розрахунок на одного жителя, (грн.)	Коефіцієнт фінансово-бюджетного розвитку міста	Ранг міста за фінансово-бюджетними показниками
Київ	2806,7	82,5	5735,2	1,89	1
Харків	1446,5	91,7	2750,2	1,47	2
Одеса	991,0	93,0	2757,58	1,49	2
Вінниця	369,5	92,5	2878,6	1,50	2
Маяківка	395,8	91,1	2616,6	1,44	3
Бровари	96,6	89,3	2451,7	1,39	3

Джерело: звіти про виконання міських бюджетів за 2011 рік та власні розрахунки автора [7].

но-культурні заклади (освітні, культурні, охорони здоров'я та фізкультури), державні і місцеві установи органів управління, правоохоронні інститути тощо, призначенням яких є задоволення повсякденних комунальних, побутових, матеріальних та соціально-культурних потреб жителів міста. Така розгалуженість комплексу свідчить про складний механізм регулювання його господарством. Проте саме його функціонування забезпечує життєдіяльність міського населення, створює робочі місця для нього, формує ресурсний потенціал міста, регіону та країни, сприяє надходженню інвестиційних коштів в економіку.

У процесі функціонування міського господарства відбувається постійний процес виробництва — створення нового продукту задля задоволення потреб міського населення. З точки зору класичної економічної теорії, процес виробництва — це поєднання трьох складових: землі, праці та капіталу, які надають свої продуктивні сили для створення нового продукту. Ці складові уможливають сам процес виробництва, а тому виступають факторами, що його забезпечують. Крім того, згідно з маржиналістською економічною теорією, четвертим фактором виробництва є підприємницькі здібності, який координує використання перших трьох факторів. Звідси випливає, що процес функціонування міського господарства відбувається аналогічно — завдяки поєднанню факторів виробництва, які його забезпечують — землі, праці, капіталу і підприємницьких здібностей — створюється новий продукт у місті. Однак, варто зазначити, що кількісний обсяг даних факторів у процесі виробництва поступово зменшується. Це пояснюється їх обмеженою кількістю та безперервним використанням у виробничому процесі. Тому, говорячи про фактори виробництва у міському господарстві, припускаємо, що вони витрачаються задля підтримання життєдіяльності населення, а тому є його витратами.

Витрати міського господарства утворюються в процесі формування та використання економічних ресурсів міста задля досягнення єдиної мети — забезпечити задоволення потреб його жителів у повному обсязі. Тому можна провести певну паралель між поняттями "витрати" та "економічні ресурси". При цьому, видатні американські вчені К. Макконел і С. Брю вказували на те, що економічні ресурси — це всі природні, людські і виготовлені людиною ресурси, які використовуються для виробництва товарів і послуг [6, с. 112]. Запропонована цими вченими класифікація складається із двох великих груп, які відображають склад чотирьох видів економічних ресурсів: матеріальні (земля і капітал) та людські (праця і підприємницькі здібності). Таке тлумачення є універсальним, оскільки містить як марксистський підхід, який виділяє дві великі групи у структурі ресурсів (капітал та праця), так і маржиналістський, який вводить людський ресурс — підприємницькі здібності.

Однак зазначений підхід не є оптимальним для визначення складових витрат міського господарства — його економічних ресурсів, що забезпечують ефективне функціонування міста. Зокрема, на думку автора, ці витрати умовно можна поділити на базові та похідні. До базових витрат належать фінансові витрати (капітал), земельні витрати, трудові витрати та витрати підприємницьких здібностей. До похідних, в свою чергу, можна віднести природні, виробничо-технічні, інноваційні, інформаційні, інвестиційні, інтелектуальні та державно-управлінські витрати.

Сукупність базових та похідних витрат міського господарства є ключовим чинником при забезпеченні функціонування міста, оскільки за рахунок ефективного їх викори-

стання відбувається соціально-економічний розвиток. Саме тому аналіз тенденції змін соціально-економічних показників розвитку дасть змогу визначити найбільш гострі проблеми, що можуть виникати при управлінні витратами у міському господарстві.

Варто зазначити, що більшість закордонних та вітчизняних економістів дотримуються думки, що соціально-економічний розвиток країни та регіону визначається безпосередньо через реалізацію бюджетної політики в них. На думку автора, українські міста не є виключенням, адже їх розвиток, як і розвиток міського господарства, насамперед залежить від достатності фінансування як з державного бюджету, так і з місцевого, і тому забезпечення соціально-економічного розвитку міста має пряму залежність від фінансування витрат міського господарства.

Для підтвердження вищевведеної тези автор здійснив аналіз основних фінансово-бюджетних показників міст України та порівняв їх з окремими соціально-економічними показниками розвитку. Аналіз проводився на основі показників міст з різним територіальним розміщенням та державним значенням. Зокрема були використані дані столиці України — міста Києва, обласних центрів — Харкова, Одеси та Вінниці, а також міст обласного значення — Макіївки (Донецька область) та Броварів (Київська область).

При визначенні фінансово-бюджетного та соціально-економічного розвитку міст України автором взято за основу непараметричний метод багатовимірного аналізу Паттерн (далі за текстом — метод Паттерн), в основі якого лежить принцип ранжування адміністративно-територіальних одиниць за рівнем їх фінансово-бюджетного та соціально-економічного розвитку [5, с. 37]. Розрахунок рівнів розвитку здійснювався за наступною формулою:

$$f_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{ij\max}} \quad (1),$$

де f_{ij} — коефіцієнт фінансово-бюджетного та соціально-економічного розвитку міста, x_{ij} — фактичні значення фінансово-бюджетних та соціально-економічних показників розвитку міст, $x_{ij\max}$ — найвищі значення показників серед переліку міст; $i = 1, 2, \dots, n$ — число показників, $j = 1, 2, \dots, n$ — число міст.

Проведений автором аналіз основних фінансово-бюджетних показників у окремих містах України, наведений у таблиці 1, показав, що незважаючи на найбільшу чисельність населення, Київ посідає перше місце серед інших міст за обсягом видатків на одного жителя — 5735,2 грн. та значно випереджає інші міста, значення даного показника по яким знаходяться на приблизно одному рівні і є найменшим у місті Бровари (2451,7 грн. на одного жителя).

При цьому варто зазначити, що рівень виконання запланованого обсягу видатків міського бюджету на рік становить близько 90% і є найвищим у місті Одесі — 93%, а найнижчим у місті Києві — 82,5 відсотки.

Проведений за формулою 1 розрахунок коефіцієнтів фінансово-бюджетного розвитку міст дав змогу класифікувати міста України за трьома рангами фінансово-бюджетних показників. Зокрема у місті Києві сумарний показник фінансово-бюджетного розвитку міста є найвищим серед інших досліджених міст (1,89), тому отримує 1 ранг за даною групою показників. Сумарні показники у містах Харків, Одеса та Вінниця дорівнюють 1,47, 1,49, та 1,50 відповідно, а тому їх відносимо до 2-го рангу міст за фінансово-бюджетними показниками розвитку. Найнижчі значення за сумарним показником мають міста Макіївка (1,44) та Бровари (1,39), тому вони отримали третій ранг за даною групою показників розвитку.

Для ранжування міст за рівнем їх соціально-економічного розвитку автором обрано окремі показники, а саме: обсяг валового регіонального продукту, індекси споживчих цін та промислової продукції, рівні інвестицій в основний капітал, забезпечення житловою площею, зайнятості, середньомісячної заробітної плати, а також величина природного приросту населення (таблиця 2).

За результатами аналізу окремих соціально-економічних показників встановлено, що сумарний показник соціально-економічного розвитку міста Києва є найвищим серед

інших досліджених міст (10,18), і тому столиця за даною групою показників також отримує перший ранг.

Сумарний показник соціально-економічного розвитку досліджених обласних центрів України Харкова, Одеси та Вінниці становлять 7,27, 7,77 та 5,37 відповідно і тому вони отримали другий ранг. Міста обласного значення Макіївка та Бровари за результатами проведеного дослідження мають найнижчий рівень соціально-економічного розвитку (сумарний показник 2,99 та 4,92 відповідно) і тому віднесені до міст третього рангу.

Проведений порівняльний аналіз основних фінансово-бюджетних та соціально-економічних показників розвитку різних міст України з використанням методу Паттерн підтвердив, що визначальним фактором для соціально-економічного розвитку міста є рівень його фінансування з міського бюджету. Так, столиця України місто Київ при найвищих фінансово-бюджетних показниках розвитку має, відповідно, і найвищий рівень соціально-економічного розвитку міста. Разом з тим, порівняно невеликі міста Бровари та Макіївка мають найнижчі показники розвитку по обох групах.

За результатами проведеного дослідження та з метою підвищення соціально-економічного розвитку автором пропонується наступний удосконалений механізм ефективного управління обмеженими фінансовими ресурсами міста:

- 1) формулювання та обґрунтування конкретних і чітких планових показників соціально-економічного розвитку міста;
- 2) планування бюджетно-фінансових показників розвитку міста як інструменту покращення його соціально-економічного розвитку;
- 3) досягнення запланованих показників соціально-економічного розвитку з використанням фінансових ресурсів міста;
- 4) ведення постійного моніторингу ефективності використання обмежених фінансових ресурсів міста;
- 5) звітування щодо ефективності використання фінансових ресурсів шляхом порівняння рівнів виконання планових і фактичних фінансово-бюджетних та соціально-економічних показників розвитку міста наприкінці кожного звітного періоду.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведений з використанням методу Паттерн аналіз основних фінансово-бюджетних та соціально-економічних показників розвитку міст України з різним територіальним розміщенням та державним значенням показав, що міський бюджет є основним джерелом забезпечення соціально-економічного розвитку міста та його господарства. Саме від рівня виконання фінансово-бюджетних показників залежить рівень забезпечення основних показників соціально-економічного розвитку. Тому на сьогоднішній день актуальним є удосконалення механізму управління фінансовими ресурсами міста. Перспективами подальших досліджень є визначення та обґрунтування шляхів підвищення ефективності управління різними групами витрат міського господарства.

Література:

1. Бабаєв В.М. Управління міським господарством: теоретичні та практичні прикладні аспекти: [монографія] / В.М. Бабаєв. — Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2004. — 204 с.
2. Бойко-Бойчук О.В. Загальносистемна модель державного управління розвитком міста / О.В. Бойко-Бойчук // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія "Управління". — 2010. — № 3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/Nvamu_uprav/2010_3/27.pdf

Таблиця 2. Аналіз окремих соціально-економічних показників розвитку міст України протягом 2011 року

Місто	Обсяг ВРП у порівнянні з попереднім роком, (%)	Індекс споживчих цін (у % до попереднього року)	Інвестиції в основний капітал (у % до попереднього року)	Індекс промислової продукції (у % до попереднього року)	Обсяг житлової площі на одного жителя, (кв. м.)	Рівень безробітного населення, (у % до економічно активного населення працездатного віку)	Середньомісячна реальна заробітна плата, (у % до попереднього року)	Природний приріст населення (скорочення), (осіб на 1000 наявного населення)	Коефіцієнт соціально-економічного розвитку міста *	Ранг міста за соціально-економічним показником
Київ	100,7	106,1	117,6	102	21	6,1	106,3	1,8	10,18	1
Харків	104,5	104,1	141,5	105,5	23,2	7,0	108,7	-5	7,27	2
Одеса	102,1	105,4	87,9	83,6	22,3	6,0	106,5	-1,9	7,77	2
Вінниця	107,2	102,8	128	100	26,8	3,8	110,2	-4,6	5,37	2
Макіївка**	111,4	105	171,1	113,6	22,9	1,5	110,9	-6,7	2,99	3
Бровари**	111,7	103,9	120,3	110,6	32,1	2,1	113,3	-3,9	4,92	3

Джерело: статистичні щорічники областей України за 2011 рік та власні розрахунки автора [8].

* При проведенні розрахунків за формулою автором використовувалися мінімальні значення показників 3-ї та 7-ї колонок.

** При аналізі показників по містам Макіївка та Бровари автором використовувалися середні значення показників по Донецькій та Київській областях відповідно.

3. Кузнецова О.В. Экономическое развитие регионов: теоретические и практические аспекты государственного регулирования / О.В. Кузнецова. — М.: Эдиториал УРСС, 2004. — 304 с.

4. Krugman P. Development, geography and economic theory / P. Krugman. — Cambridge: MIT Press, 1995. — 117 p.

5. Лопухин Б.Г. ПАТТЕРН- метод планирования и прогнозирования научных работ / Б.Г. Лопухин. — М.: Сов.радио, 1971. — 160 с.

6. Макконел К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. Пер. с англ., 13-е изд. — М.: ИНФРА-М, 2000. — Т.1. — 399 с.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/>

References:

1. Babaev, V.M. (2004), Upravlinnia mis'kym hospodarstvom: teoretychni ta praktychni prykladni aspekty [Urban management: theoretical and practical aspects of the application], KharPI NADU "Magistr", Kharkiv, Ukraine.

2. Boiko-Boychuk, O.V. (2010), Government-wide model of the development of the city, Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Management, vol. 3, Retrieved from: http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/Nvamu_uprav/2010_3/27.pdf

3. Kuznetsova, O.V. (2004), Jekonomicheskoe razvitie regionov: teoreticheskie i prakticheskie aspekty gosudarstvennogo regulirovanija [Regional economic development: theoretical and practical aspects of government regulation], Jeditorial URSS, Moscow, Russia.

4. Krugman, P. (1995), Development, Geography and Economic Theory. MIT Press, Cambridge, Great Britain.

5. Lopoukhin, B.G. (1971), PATTERN: metod planirovanija i prognozirovanija nauchnyh rabot [PATTERN: method of planning and forecasting of scientific papers], Sov.radio, Moscow, Russia.

6. McConnell, K.R. and Brue, S.L. (2000), Jekonomiks: principy, problemy i politika [Economics: Principles, Problems and politika], 13th ed., INFRA-M, Moscow, Russia.

7. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Official website of the State Treasury Service of Ukraine. Retrieved from: <http://treasury.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 18.11.2013 р.